

ספר הליכות חיים

ח"ג
על ד' חלקי שלחן ערוך
ועוד ענינים שונים

והוא
ליקוט שאלות ותשובות
ששאלתי את
מרן הגאון האדיר
רבי חיים קניבסקי זצ"ל
ואשר השיבני בעזה"ת

מאת
ישראל טאפלין
נכתבו ונערכו ונסדרו הערות על ידי
הרב ר' מתתיהו זכריה הוכברגר שליט"א

אין להורות הלכה למעשה מהספר

פרק מא

גמרא

שסג. איתא בעירובין (י"ח:): "וכל העובר אחורי אשה בנהר אין לו חלק לערה"ב, ופירש רש"י, דבאשת איש קאמר, שמסתכל בבשרה. ונשאלתי מהא דאיתא בגמ' בבא מציעא (נ"ט.) דהבא על אשת איש חייב חנק ויש לו חלק לערה"ב, ואם הבא על אשת איש יש לו חלק לערה"ב, כל שכן לכאורה שהמסתכל בה שיש לו חלק לערה"ב, ואין אמרה הגמ' בעירובין שאין לו חלק לערה"ב שנת.

תשובה: יש לו חלק אם עשה תשובה שט.

שסד. תנן בפסחים (צ"ו.) "מה בין פסח מצרים לפסח דורות, פסח מצרים נאכל בחפזון", ע"כ. ונשאלתי מהו הגדר של 'חפזון', האם צריך לאוכלו בזמן קצר ובמהירות וכו', וצ"ע.

תשובה: במהירות. שס

שסה. נשאלתי על הא דאיתא בתענית (ה.) "ומי איכא ירושלים למעלה. אין, דכתיב (תהלים קכ"ב ג') ירושלים הבנויה כעיר שחוכמה לה יחיד", ופירש רש"י וד"ל: "מכלל דאיכא ירושלים אחרית, והיכן אם לא

שנת. מהר"י אסאד (שו"ת יהודה יעלה י"ד סי' שנ"ה) הוצא מה שזמננו צוה מהר"ש קלוגר וז"ל, וכבר נדפס בשו"ת שלו (האלף לך שלמה י"ד סי' שצ"א), דחמור ההולך צנהר שהוא מקום סכנה, והשטן מקטרג בשעת הסכנה, והוא אינו מש לזה, וא"כ הרי הוא צלל 'נמצד טננו לדעת' שאין לו חלק לערה"ב.

שנט. בשו"ת שצט הלוי (ח"ג סי' קפ"ה) כתב, שכן מנחם צריצני"א (צ"ת שט.). אצל כתב לדקדק מדצרי מוס' (שס נ"ח: ד"ה מוז), שגם אם לא עשה משוזה יש לו חלק לערה"ב.

שס. ויעויין צריצני" טה"ת על הפסוק (שמות יב, יא) "ואכלתם אותו צחצון פסח הוא לה", ופרש"י (צד"ה צחצון) "צחצון. לשון צהלה ומהירות כמו (שמואל א' כג, כו) והי' דוד נחפו ללכת, (מלכים ב' ג, טו) אשר השליכו ארס צחצוס", עכ"ל.

למעלה", עכ"ל. וצ"ב דהא איתא בערכין (ל"ב:) דאיכא עוד ירושלים, וא"כ מנ"ל דמיירי בירושלים של מעלה.

תשובה: בזמן שזו היתה בנויה גם השני' היתה בנוי'. שסא

שסו. איתא בגמ' מגילה (ג.) שביקש יונתן בן עוזיאל לגלות תרגום של כתובים, יצתה בת קול ואמרה לו דיין. מאי טעמא משום דאית ביה קץ משיח, ע"כ. ופירש רש"י (שם ד"ה קץ משיח), בספר דניאל שסב. ונשאלתי דעדיין היה לו לתרגם כל הכתובים חוץ מספר דניאל, ואיך יספיק טעמא דקץ משיח לכל הכתובים שסג, וצ"ע שסד.

שסא. כן כתב דדרשות רבי צלאל אשכנזי והוצא בקובץ שיטות קדמונים על מסכת תענית (כאן).

שסב. והאבודרהם (סדר שחרית של חול, פסקא 'וצא לציון גואל') כתב בזה, וז"ל: "ושמעתי בשם הרא"ש שאמר, כי קבלה צידו שעל תרגום פסוק ימלוך ה' לעולם וגו' יצאה בת קול ואמרה ליונתן בן עוזיאל, מי הוא זה שמגלה סמרי לבני אדם, מפני שיש בו קץ משיח", עכ"ל. והוא פסוק ביהלים ולא בדניאל. שסג. בספר בן יוחאי לרבי משה קוניץ (תקל"ד-תקל"ז, מאמרי התנא רשב"י, מענה ז"ג) כתב: "שכן קבלו רבותינו שיונתן בן עוזיאל המתרגם נביאים גם הוא תרגם כתובים עד ספר דניאל, כנראה ברור לעיל", עכ"ל.

שסד. והנה בחידושי הרשב"א (שם ד"ה בקש) שם הקשה, דהא יש לנו תרגום של כתובים, וז"ל: "ונראה שאחד מן התנאים שלאחר יונתן בן עוזיאל תרגמו, ולא תרגם ספר דניאל משום דאית ביה קץ משיח. ויונתן בן עוזיאל שנמנע מלתרגם, משום דכיון שלא יכול לתרגם את הכל לא רצה לתרגם מקצתו", עכ"ל. ועיין בתוס' הרא"ש, דאמנם חלק מן הכתובים כן תרגם יונתן, וכאשר בקש לתרגם ספר דניאל, אז יצאה בת קול ואמרה לו דיין.

בס' אור הגאונים (מגילה שם) עמד בזה, וזה לשונו: "ואשר שאלתם למה לא נגזר מה שיש בו זכרון הקץ, והנשאר (נשאר) [ז"ל: ישאר]. שמא אילמלי שמנעו בת קול מלגלות כלום מן התרגום של כתובים, היה עושה כן. וכיון שעל ידי בת קול נמנע, אין לנו ליטא וליתן בעילת הדבר, כי מן השמים יודעים בתקנתם של בני אדם, ובני אדם אינם יודעים איזה טוב להם וכו'", עכ"ל.

המהר"ל (תפארת ישראל פנ"ו, חידושי אגדות שבת קל"ח: ד"ה עמידה) כתב על זה, וז"ל: "וצפרק קמא דמגילה (ג.) איתא בהדיא, כשבא יונתן בן עוזיאל לתרגם כתובים, אחר שתרגם נביאים, יצאה בת קול ואמרה, דיין. וקאמר מאי טעמא, משום

תשובה: אינו כבוד לספר דניאל שס"ה.

שסז. נשאלתי בהא דאיתא במגילה (י"ד:) דליהושע היו רק בנות ולא בנים. אולם בעירובין (ס"ג.) איתא דיהושע נפטר בלא ולד, וכמו שכתב שם רש"י (ס"ג:), שנענש להיות ערירי, ומבואר דאף בנות לא היו לו שסו. ולכאורה יש סתירה בזה בדברי חז"ל, וצ"ע.

והנה שוב התבוננתי שי"ל שבתחילה היו לו בנות, אבל שוב נענש ומתו הבנות בחייו ואח"כ נפטר ערירי בלא ולד כלל. האם זה תירוץ נכון או שיש תירוץ אחר.

תשובה: ערירי בלי בנים אבל בנות היו שסו.

שסח. בהא דאיתא במסכת נדרים (ס"ד:) ארבעה חשובין כמת: עני, ומצורע, וסומא, ומי שאין לו בנים, ע"כ. האם יש כלל בזה, שמי שהוזכר

שיש בו הקץ. פירוש בספר דניאל הוא הקץ (רש"י שס). ולא קאמר שלא רצה לתרגם דניאל מפני הקץ, אלא הקץ ראוי שיהיה דוקא כחמוצים, והוא סוד עמוק ומופלג. ואילו היה מתרגם כחמוצים, אף אם לא היה מתרגם דניאל, היה ממחיל לתרגם דבר שבו הקץ הזה, והיינו כחמוצים וכו", עכ"ל.

שסה. לפי טעם זה צ"ב דברי הרשב"א הג"ל, שרק יונתן נמנע ולא תרגם את הכחמוצים, אבל אחד מן התנאים שהיה לאחר יונתן, הוא תרגם את הכחמוצים מלכד ספר דניאל. מדוע לא חשש לכבודו של ספר דניאל שנשאר לצדו ללא תרגום, וצ"ע.

שסו. וזה לשון המהרש"א שם במידושי אגדות: "ר"ל בלא ולד זכר, כדמייתי מקרא, וכן הוא לשון התוספות פ"ק דמגילה (ג': ד"ה מלמד) שלא היה לו בן זכר". ועיין שם בעירובין בהגהות הרש"א.

שסז. בס' 'במחילת חכמי ישראל' (יוה"כ עמ' ש"ג) ציאר דבריו וכן כתב: "והיינו דאע"ג דצדק כלל פירוש 'ערירי' הוא בלא ולד, וכולל בנים ובנות, מכל מקום יש גם דרגא פחותה בעונש ערירי, דאינו זוכה לבנים כי אם לבנות, וזה היה עונש יהושע". ומייתי שם תנא דמסייע לרצונו בספורנו בפ' לך לך (בראשית ט"ו ב') שכח ערירי שאין לי בן ממלא מקומי בהנהגת ממוני, כאמרו כתבו את האיש הזה ערירי כי לא ילל מורעו איש יושב על כסא דוד (ירמיה כ"ב ל'). הרי דמי שיש לו בנות אבל אין לו בן ממלא מקומו, מיקרי ג"כ ערירי, וכל נחלת יהושע ירשו בנותיו והועברה נחלתו לבניהם ולבניהם שאינם מחיחסים אחריו.

ראשון הוא החמור, ונמצא דהעני חשוב יותר כמת מכולם, או שהסדר לא דוקא שם.

תשובה: יתכן שם.

שם. וכן בהא דכתיב בפ' ראה (דברים ט"ז-י"א) "והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה" ש, האם הלוי קודם לצדקה מדנזכר ראשון, ואח"כ הגר וכו', או הסדר הוא לאו דוקא שם.

תשובה: עי' רמב"ם פכ"א מסנהדרין ה"ו שם.

שם. איתא בסוטה (כ"א:), "היכי דמי חסיד שוטה כגון דקא טבעא איתחא בנהרא וכו'", הרי דמיירי לענין סכנת נפשות, וכן הביאו תוס' שם

שם. צעודה זרה (ה'). הסדר אינו כמו צנדרים, אלא כך, עני סומא מלורע ומי שאין לו בנים. ועיין שם צנן יהודע.

שם. צחשוקי חמד (פסחים ל"ט). שאל את רבינו הגר"ח ז"ל, אודות יהודי עשיר שנפקד לאחר שנים מרובות צו"ק, והוא מעונין לתרום חמישית מנכסיו לטיפול בחולים, האם כדאי לתרום למחלקת פוריות בבית החולים או למחלקת עניים, הרי על שניהם גם על עוורים וגם על ערירים נאמר שהם חשובים כמת. והשיבו רבינו ז"ל, "מחלקת עניים עדיפה", והסביר כי צמסכת פסחים (שם) מונה התנא כמה סוגי מרור שיוצאים בהם ידי חובת מרור, ומבואר בגמרא שמה שנשנה צמסכת קודם הוא עדיף, ועדיף לכול המין הראשון שהוא חזרת, ואם אין לו שיקת מין השני וכו'. והוא הדין צנידוננו, צמסכת נדרים (שם) נמנו ד' מיני אנשים החשובים כמת, עני מלורע סומא ומי שאין לו בנים, יוצא איפא שמחלקת עניים המטפלת בעוורים עומדת צדרגת עדיפות אחת לפני מי שאין ילדים, ע"כ דברי רבינו שם. וראה עוד בזה צחשוקי חמד (עבודה זרה ה'). ובהערה שם.

שם. פסוק זה מדבר על מצות שמחת שצורי לצ ציום טוב של חג השבועות. וכן הוא גם להלן (פסוק י"ד) גבי חג הסוכות. וכן יש בזה עוד לגבי מצות מעשר עני לעיל (י"ד-כ"ט) ולקמן (כ"ו י"ב), וכן לגבי מצות שכחה (כ"ד-י"ט).

שם. עיין שו"ע (יו"ד סי' רנ"א ס"ט).

שם. וז"ל הרמב"ם (שם): "היו לפני הדיינים בעלי דין הרבה, מקדימין את דין היתום לדין האלמנה שנאמר שפטו יתום ריבו אלמנה", עכ"ל. וכן הוא צו"ע (ח"מ סי' ט"ו ס"ב), אלא שהצו"ע לא הביא את הפסוק שהביא הרמב"ם. והוא משום שהיתום קודם צפסוק, וכמו שביאר הסמ"ע (שם סק"ו). ולכאורה כוונת רבינו ז"ל בזה, שמה יש ללמוד שהולכים אחר הסדר שצפסוק.

מהירושלמי לענין סכנה [חנינוק מבעבע בנהר], ונסתפקנו היכא שאין כאן משום סכנה, וכגון שנפלה אשה לארץ וכדומה, האם יש בזה משום 'חסיד שוטה' אם אינו עוזר לה, או דרך במקום סכנה הוי חסיד שוטה. תשובה: אולי רק בסכנה ש^{עג}.

שעא. איתא בסוטה (כ"ב:) דאין אדם ראוי להוראה עד ארבעים שנה, וכתבו שם תוס' דמונין זאת מהשנה שבה התחיל ללמוד עד מ' שנה, ולא משעה שנולד ש^{עד}. ונסתפקנו מאיזה זמן נקרא התחלת לימוד, האם הוא מהתחלת לימוד הא'-ב', או משהתחיל ללמוד חומש או מהתחלת משנה או גמרא וכו', וצ"ע בזה. תשובה: מהתחלת הגמ'.

שעב. הא דאיתא בגיטין (נ"ז.) ששים ריבוא עיירות היו לו לינאי המלך בהר המלך, וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים וכו', ע"כ. האם מספר זה הוא דרך גוזמא [שהוא ש"ס בליון!] ש^{עה}, או שהוא פשוטו כמשמעו והוא דבר פלא נורא. תשובה: אינו פלא כלל, כי כווצה ארץ ישראל ש^{עו}.

שעג. וכן נראה מדברי שו"ת אגרות משה (ח"א חבה"ע סי' נ"ו). ובשו"ת רצות אפרים (ח"ח סי' קס"ח) כתב וז"ל: "אם אשה נפלה יש לעזור לה לקום כי ש"ך פיקוח נפש, וראיה מקוטה כ"א חיה חסיד שוטה, עיי"ש", עכ"ל. ועי' שו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' קמ"א).

שעד. ואמנם רש"י צעזודה זרה (י"ט: ד"ה עד) כתב: "עד ארבעין שנין משנולד". שעה. וכן כתב הכוזרי השני (מטה דן, עמ' ע"ט), וזה לשונו: "אצל מה שאמרו ששים עירות היו לו לינאי המלך, וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים חוץ משלש שהיו בהן כפלים כיוצאי מצרים, גוזמא. כי הא דאמרו צריש פ"צ דתמיד (כ"ט.) דברו חכמים לשון הצאי, דאי לא חימא הכי ששים רבוא עיירות כל אחת מחזקת ששים רבוא בני אדם, בקושי תחזיק אותן ארץ ישראל, ולא תשאר פרסה של קרקע לחרוש ולזרוע, אלא ודאי גוזמא", עכ"ל.

שעו. כדאיתא בגמ' גיטין (נ"ז.): "אמר ליה ההוא נדוקי לרבי חנינא, שקורי משקרימו. אמר ליה 'ארץ צבי' כתיב בה, מה צבי זה אין עורו מחזיק את צפרו, אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה רוחא, ובזמן שאין יושבין עליה גמדא", ע"כ.

שעג. במעשה דרב גידל ור' אבא (קידושין נ"ט.) דקאמרה הגמ' דרבי אבא לא רצה למכור את הקרקע הראשון שקנה, משום שאינו סימן טוב, האם דבר זה נוהג למעשה שלא ימכור אדם מקחו הראשון.

תשובה: מו"ח (שליט"א) [זצ"ל] כתב בספרו, שהיום זה לא נוהג. ש"ז

שער. נשאלתי מנכדי הקטן נ"י, בהא דתנן בריש פרק החובל (בבא קמא פ"ח מ"א), החובל בחבירו חייב עליו משום חמשה דברים וכו', דלכאורה תיבת 'משום' מיותר. והול"ל חייב עליו חמשה דברים, ולמה נקט התנא תיבת 'משום', וצ"ע. תשובה: ל' המשנה כך בכמה מקומות.

שעה. איתא בגמ' בבא מציעא (נ"ט.) 'נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים, מנ"ל מתמר' וכו'. ותמוה לכאורה, מנלן ללמוד מתמר הלכה למעשה לדורות שיפיל עצמו לאש וכו', הא אפשר שהיא עשתה כן מאיזה טעם שלא רצתה לבייש את יהודה, אבל מנלן שזהו ההלכה למעשה שלנו, וצע"ג ש"ח. תשובה: אם התורה כתבתו, הוא ללמדנו.

שעו. איתא בסנהדרין (צ"ח.) "אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל". ופי' המהרש"א, דקאי על מלכות ארם שקראה הכתוב מלכות מזולזל ובזוי, כמו שנאמר "קטן בגוים נתתיך בזוי אתה מאד", עכ"ד. ותמוה, דהא כתוב זה הוא בס' עובדיה (א' ב'), וקאי על אדום, וכמו שמבואר שם בפסוק א', וכן כתבו כל המפרשים, ואיך כתב המהרש"א דקאי על ארם, וצע"ג. תשובה: זה מהצנזור.

שעז. במהרש"א הנ"ל כתב, דכלל ישראל יהיו גאולים בתפילה דהיינו במזמורים של תהלים שנאמרו על הגלות, עכ"ד. על איזה מזמורים (המספר) כיון המהרש"א. תשובה: לא קבע מזמור מיוחד.

שעו. לא מוזן תשובתו כי אין לרצונו הגר"ש ספר שכתבו. שעח. ועיין שם בפני יהושע.

שעח. איתא במכות (כ"ב). "וליחשוב נמי כגון דאמר שבועה שלא אחרוש ביום טוב", ודוחה הגמרא דלא חלה השבועה משום דמושבע ועומד מהר סיני הוא, ע"כ. אמנם יש להעיר, דאיתא בנדרים (ח'). "מנין שנשבועין לקיים את המצוה וכו', והלא מושבע ועומד וכו', אלא הא קמ"ל דשרי לי' לאיניש לזרוזי נפשי", ע"כ.

והנה האי שבועה שלא אחרוש ביו"ט הוי נמי לזרוזי נפשי, וא"כ שפיר חלה השבועה, ומאי דחי הגמ' במכות הנ"ל ש"ט. אלא מזה ראייה ברורה לשיטת הרמב"ן שהביא בגליון הש"ס בנדרים (שם), דשבועה לקיים את המצוה לזרוזי נפשי אינה חלה לא לקרבן ולא למלקות. אכן זהו דלא כהר"ן שכתב בנדרים (שם), דחלה שבועה לזרוזי נפשי לענין כל יחל, דלדידי צ"ע דמאחר שיש מלקות בשבועה דלא אחרוש ביו"ט משום זרוזי, איך דחתה הגמ' אוקימתא זו במכות שם, הרי שפיר יש לחשוב דבר זה, כיון ששייך בו מלקות, וצע"ג שפ.

תשובה: הרי הר"ן מסיק דלא חלה לענין כל יחל שפא.

שעט. תנן (תמיד פ"ה מ"ו) "וראש המעמד היה מעמיד את הטמאים בשערי המזרח", ע"כ. ולחד מאן דאמר בפסחים (פ"ב.), עשה כן כדי לביישן ולהודיע ברבים שמפני טומאת קרי הוא נמנע מלעבוד, כדי שיזהר בפעם אחרת, וכמש"כ הרע"ב שם בתמיד. ותמוה לכאורה דאיך מותר להלבין

שעט. אף דהגמ' איירי לענין הנשבע 'לקיים' עשה, וכאן אייריין לגבי הנשבע שלא יעבור על לא תעשה, ואולי לענין שבעה לא חלה השבועה כלל [ועיין צמח' (שבועות כ"ו): ד"ה לקיים] שמחלקי כהאי גוונא, דגרע יותר הנשבע שלא יעבור על לא תעשה, מהנשבע לקיים עשה. אבל הלא הוכיח הרשב"א צמח' (שבועות כ"ו): ד"ה עוד כתב מן הירושלמי, שגם לענין לא תעשה עבד איניש לזרוזי נפשיה. ועיין עוד בזה בגליון הש"ס (שבועות כ').

שפ. צו"ת שואל ומשיב (מהדורא תליתאי ח"צ סי' קמ"א) נשאל כן, וכמד ליישב, דמזה שנשבע דוקא על מלאכת חרישה ש"מ שאין כוונתו לזרוזי נפשי, דא"כ היה נשבע שלא יעשה שום מלאכה צו"ט, ולכן כאן אין השבועה חלה כלל. עוד חירץ, דכל דברי הר"ן הם רק לענין נשבע לקיים עשה ולא לענין נשבע שלא יעבור על לא תעשה, כגון שלא לחרוש צו"ט, עיין שם בטעם החילוק.

שפא. דברי רבינו ז"ל ז"ב, דנפשות מדברי הר"ן נראה, שגם למסקנא חלה השבועה לענין 'כל יחל' ומלקות.

פני חבירו ברבים ולביישו בפני הכל, הא יכול להוכיחו ולהזהירו בסתר שפב,
ולא יעבור על עבירה שאין לו חלק לעולם הבא, וצע"ג.
תשובה: לצורך מותר. שפג

שפב. כמו שכתוב (ויקרא י"ט י"ז) 'הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא', ופירש
רש"י: "ולא תשא עליו חטא - לא תלצין את פניו ברכים", ע"כ. ועי' ערכין (ט"ז:).
אולם לפי המאירי (ברכות מג: כתובות סז:): שמימרא זו שנוח לו לאדם וכו' נאמר
בלשון נחות ודרך הערה, וא"כ משמע שאין זה חיוב ממש, ולדבריו לא קשה.
שפג. ושם י"ל דמקור דברי רבינו מדיוק לשונו של הגר"א על השו"ע (או"ח סי' קלט
סעיף ג') ממה שלא כתב על המלצין שאין לו חלק לעולם הבא.

פרק מב

שונות

שפ. רש"י בפ' צו (ויקרא ז' ב') כתב דיש קרבן אשם בציבור, אבל תמוה לכאורה מהא דאיתא בתמורה (י"ד.) דאשם ליתא בציבור. וראיתי במפרשים שיש ט"ס ברש"י, וצריך לומר דאין אשם בציבור. האם יש איזה דרך ליישב את דבריו בלא ט"ס.
תשובה: כולם תמהו על זה שפד.

שפא. נשאלתי היכא שאחד יושב במקומו באוטובוס ובאה אשה לתוכו, האם צריך לקום וליתן לה את מקומו, משום דאולי יש לחשוש לזילותא דידה, דומיא להא דאיתא ביבמות (ק.) דמקדימין את האשה לענין מעשר עני ודין שלה, מה דעתו בזה.
תשובה: אין צריך.

שפב. אם החפץ חיים זצ"ל כותב דבר אחד במשנה ברורה, ודבר אחר בביאור הלכה, שנראה סותר את מש"כ במשנה ברורה, איזה מקום הוא העיקר למעשה.
תשובה: במשנה ברורה.

שפג. האור החיים הק' כתב בפ' משפטים (שמות כ"ג-י"ט) עה"פ "ראשית ביכורי אדמתך" וגו', דביכורים אסורים בהנאה כמו בשר בחלב [ולזה הענין נסמכו זה לזה]. ולכאורה תמוה שפד, דהיכן מצינו שביכורים אסורים בהנאה, הלא דינם כתרומה, וגם תנן ריש פ"ב דביכורים דהן נכסי כהן,

שפד. ועיין בחידושי מהרי"ל דיסקין (שס) ובשו"ת לצושי מרדכי (ליקוטי תשובות סי' קל"ט), ובשו"ת אור המאיר להגר"מ שפירא זצ"ל (סי' ס"ד). וראה בגליון 'עיון הפרשה' (גליון קנ"ה עמ' מ"ד ואילן) ט"ו יסודים על זה, ועוד כמה וכמה גירסאות.

שפה. וכן תמהו הכלי חמדה (שס קונטרס המילואים עמ' 54) ובס' פרדס יוסף (שמות שס עמ' רנ"ג), ובס' תורת הקודש (אילן, ח"ב סי' נ"ו עמ' ר"ס).

דהיינו שמותר לכהן לעשות עמהם כל דבר, וצע"ג דעת האור החיים הק' בזה שפ"ו.

תשובה: שמן שריפה רק כהן מותר להדליקה שפ"ו.

שפד. נשאלתי אודות האסון הנורא ר"ל שאירע שנהרגו ח' בחורים בשעה שלמדו תורה, הא תורה מגנא ומצלא, וכל שכן בעידנא דעוסקים בה, כדאיתא בסוטה (כ"א.), וא"כ איך צריך להבין דבר כזה. תשובה: חשבונות שמים אין אנחנו מבינים.

שפה. בפ' ויחי אמר יוסף ליעקב 'לא כן אבי', ולכאורה מילים אלו סותרים מעשה יעקב, ואין זה דרך כבוד. תשובה: על המציאות אינו גנאי. שפח

שפ"ו. וכן כתב רבינו בחיי (שם) וז"ל: "ראשית זכורי אדמתך. הזכורים אסורין בהנאה, ודרשו רז"ל שלכך נסמכה מזאת זכורים למזאת 'לא תזשל גדי', לומר לך מה זשור תחלב אסור בהנאה, אף זכורים אסורים בהנאה", עכ"ל. ועיין עוד בזה בס' מנחת ברוך (סי' ל"ג-ל"ד) שהוכיח שזכורים אסורים בהנאה.

שפ"ז. כוונת רבינו הגר"ח ז"ל היא דזכורים אסורים בהנאה כליו, וכן כתב בדרך אמונה (זכורים פ"ג ה"א סק"ו). וכמו שמן שריפה שאסור לזר רק בהנאה של כליו, כמבואר בתוס' (שבת כ"ו. ד"ה אין). אבל קשה דהלל האור החיים הקיש את הזכורים לזשור תחלב, והן אסורים בכל הנאה, וזה ז"ע מנין. ובספר זכורי אליעזר (סימן יא, עמ' רכט כתב בהערה סה) כתב בזה"ל: "ושאלתי ע"ז קדם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, וענה לי שכבר כתב ע"ז בלחד מספריו שיש בדברי רבינו בחיי טעות סופר, וכעת לא מנלתי בספריו כי אם מה שכתב בדרך אמונה (זכורים פ"ג ה"א סק"ו) דזכורים אסורים בהנאה כליו, והביא שם צליון הלכה (ס"ק י"ח) שמקור דבריו הוא בתפארת יעקב, אך מדברי רבינו בחיי לא הזכיר, עכ"ל. וראה עוד שם שהביא ישוב לדברי הרבינו בחיי מהגר"א גרצון שליט"א. יעויין שם שהביא מספר מנחת ברוך (או"ח סי' לד) שזכורים לפני כניסתם לחומת ירושלים יש להם איסור הנאה מן התורה כשנטמאו.

שפח. חזו"א (יו"ד סי' קמט ס"ק א'), שו"ת שצט הלוי ח"צ סי' קיא אות ב', חוט שני שם.

שפו. ראיתי כתוב בשם הדר"ג (שליט"א) [זצ"ל] שפ"ט, דאם יש רשימה בכתב עם הרבה חולים, יוכל להתפלל ולומר "כמו שכתוב ברשימה", מה הדין בזה אם אין לו רשימה בכתב, אלא שאומר תמיד כל השמות בעל פה, אי מהני ג"כ לומר "כל החולים שאני רגיל להתפלל בעדם" וכדומה, או צריך דוקא רשימה בכתב לזה.

תשובה: ראוי להזכיר שמם, אך אם כתובים מהני. שצ

שפז. נשאלתי על מה שהעולם אומר בשם הדר"ג (שליט"א) [זצ"ל] שכשנולד בן שהוא חולה רח"ל ולא יהיה הברית מילה עד לאחר כמה חדשים, שצריך ליתן לו שם מיד כדי להתפלל עליו, ורצינו לברר אם שמועה זו נכונה, כי מעולם לא נהגו כן, וגם הרי יכולים להתפלל תינוק בן פלונית.

תשובה: לא אמרתי דבר כזה שצא.

שפ"ט. עיין בס' לקט שאלות המצוות להגרי"א דינר (עמ' כ"ו צהערה) צ"ש רבינו הגר"ח זצ"ל. וראה עוד בספר דרך שיחה תשובות הגר"ח קניצסקי (פרשת עקב, עמ' תקמד) שכתב צוה"ל: "שאלה יש רשימה ארוכה של חולים רח"ל או צמי שצריך אם אפשר לומר כמו שכתוב בפתק? תשובה. אם מהני נוסח כזה לענין מעשה, גם לזה מהני", עכ"ל.

שצ. וראה צהערה הקודמת מקור דבריו ולפי תשובתו שהשווה זאת למעשה ואם כן הוא הדין לתשובתו לשאלה זו שזה מקורו דאם לא מהני צמער צהיכי תימני זאת אם כן הוא הדין לענין תפילה על חולים.

שצא. בס' 'דרך שיחה' (עמ' פ"ט) הוצא צ"ש רבינו הגר"ח זצ"ל, שלא יקראו לו שם לפני הברית. ועיין בשו"ת צלל החכמה (ח"ו סי' י') שהציא צ"ש ספר חסד לאברהם להגאון מהר"א אזולאי זצ"ל (מעין שני סוף נהר נ"צ) דלהכי נוהגין שלא לקרוא שם לתינוק הנולד עד אחר המילה, כי כל עוד יש לו אחיזה בערלה וטומאה באדם, אי אפשר שתחול עליו הנשמה, רק אחר המילה שכבר נסתלקה הערלה והטומאה אז תחול עליו קוד הנשמה, ר"ל נשמה של הנפש, וצוה יקרא צ"ש אדם ישראלי, שמעון וראובן וכיוצא ע"כ ע"ש. ולפי זה כתב הצלל החכמה שם, שתינוק שלא יזו סיצה לא נימול בזמנו ונדחתה מילתו לאחר זמן, לא יקראו לו שם עד אחר המילה, כי רק אז יקרא צ"ש אדם ישראלי, עיין שם. ואמנם יש שהציאו צ"ש המשגיח רבי יחזקאל לעוינסטיין זצ"ל ועוד, שיתן שם קודם המילה. ועיין בשו"ת אז נדברו (חלק י"ג סי' ע"ג).

שפח. כשמתפללים על תינוק או תינוקת קודם שנתנו להם שם, האם אומרים תינוק בן פלונית^{שצב}, או תינוק בן פלונית בת פלונית. תשובה: כרצונו^{שצג}.

שפט. האם צריך להפקיר את הפירות בשביעית או הן הפקר ממילא, דבעבודה זרה (י"ד). איתא, זה הכלל כל שיש לו עיקר יש לו שביעית, וכל שאין לו עיקר אין לו שביעית. ופירש רש"י, "כל שאין לו עיקר להתקיים בארץ בימות הגשמים אין לו שביעית, ומותר לעשות מהן סחורה, ואינו מצווה להפקירן", עכ"ל. וחכ"א העיר, דמשמע מלשוננו דבשביעית מצווה להפקיר הפירות, ובלא הפקר הן עדיין ברשותו^{שצד}, האם זה אמת בכוונת רש"י^{שצה} או לא. ואת"ל דאין צריך להפקיר, אז מה כוונת רש"י בזה. תשובה: עי' דרך אמונה פ"ד משמיטה ס"ק קס"ט^{שצו}.

שצ. נשאלתי על מה שחתם הדר"ג (שליט"א) [זצ"ל] על כרוז להתפלל בעד הג"ר שמואל בירנבוים זצ"ל, וכתבו שם התיבה 'קל' עם נקודה בין א' לאות ל', אכן בס' דרך שיחה כתוב בשם הדר"ג, שאינו יודע אם עצה זו מועלת [ובאמת בשו"ת אבני נזר כתב, שכמעט ודאי שיש איסור דאורייתא למחוק שם ה' אפילו אי איכא נקודה בין האותיות], מה דעתו בענין זה. תשובה: אני לא כתבתי זה רק חתמתי.

שצב. כן איתא בארחות רבינו (ח"א עמ' של"ו, מהדו"ח ח"ד עמ' רנ"ו). שצג. ובס' הגר"ש אלישיב זצ"ל הוצא בס' 'פניני תפילה' (עמ' ק"ו) שהורה לומר התינוק בן פלונית בת פלונית [דהיינו להזכיר גם את שם אם האמא]. שצד. וכן משמע עוד בדברי רש"י בראש השנה (ט"ו. ד"ה אמר ליה אביי) וז"ל: "אלמא נהגה זה קדושת שביעית, ומיחייב לאפקורה", עכ"ל. וכן נראה מדברי רש"י בנדה (ח'. ד"ה יש להן שביעית) וז"ל: "שצריך להפקירם". אך מאידך עיין בראש השנה שם עוד בדברי רש"י (ד"ה רב המנונא, וד"ה מיחייב) וז"ל: "ולאו הפקרא דמלכא היא וכו', דאף על גב דלאו הפקר דמלכא הוא וכו'", עכ"ל. דמשמע דהוי הפקר ממילא, וכבר העירו בזה האחרונים.

שצה. כן דייק לה הכלי חמדה בספרו 'חמדת ישראל' (קונטרס נר מצוה עמ' ו'). שצו. שם דן רבינו זצ"ל בעיקר הך מילמא, אי צעין להפקיר או דהוי הפקר ממילא, עיין שם.

שצא. כתב החפץ חיים בהלכות לשון הרע (כלל י' אות י"ד בהג"ה, עמ' קס"ח), וז"ל: "ואפשר דהוא הדין (דמוחר) אם כוונתו בסיפורו להפג את דאגתו מלבו, הוי כמכוין לתועלת על להבא", עכ"ל. כתב 'ואפשר', האם מותר לנו לסמוך למעשה לקולא בזה או לא.
תשובה: צ"ע.

שצב. העיר ידידי הרב אברהם וואלפסון זצ"ל על מש"כ בחובות הלכות (שער הכניעה פ"ז), כי עונש המספר לשון הרע הוא שמאבד זכויותיו, שזהו רק כשהדבר שקר, וכמו שכתב שם בתחילת דבריו, ולא בסתם לשון הרע שהוא אמת, האם זה נכון או לא.
תשובה: לכאורה אינו נכון. שצו

שצג. למה נקרא דוקא שמעון הצדיק 'צדיק', ולא תנא או חכם אחר שצח.
תשובה: כך קראו לו.

שצד. האם שייך שתגיע נבואה לנביא במקומות המטונפות או לא.
תשובה: אין זכור לי כעת.

שצה. נשאלתי בס' אמונה ובטחון חסר בפרק ג' אותיות כ"ח וכ"ט, אמאי, והאם מרן החזו"א מחקם או אחר. עוד נשאלתי, דבס' אמונה ובטחון הנדפס בפני עצמו חסר שני קטעים הנדפס באמונה ובטחון סוף חזו"א טהרות, האם נשמט בכוונה ואיזהו העיקר.
תשובה: בכוונה השמיטוהו.

שצז. יש המלדדים לומר דאדרבה יגדל עון המספר לשון הרע על דבר אמת מן המספר על דרך שקר, כי כשאדם מספר דברים כנים על חזירו יאמינו לו, ויהיה לצו צענייהם אחר שימחרט ויעשה תשובה ויסלח לו חטאמו. אבל לשון הרע על דרך שקר יצינו כל העולם שהוא שקר ולא יאמינו, אבל לעולם רוב ענייני השקר יש בו עונש יותר מן האמת. כן כתב בספר שערי עבודה (עמ' קעט-קפ). וראה עוד צענין שמאבד זכויותיו אריכות דברים בשו"ת תשובות והנהגות (חושן משפט, סי' שצו).
שצח. וז"ל התפארת ישראל (פרה פ"ג אות מ): "ומארוהו בשם נדיק, משום דמכל הכהני גדולים ששמשו צבית שני, הוא לצד נדיק גמור היה", עכ"ל.

שצו. נשאלתי מנכדי נ"י בהא דכתיב בפ' משפטים (שמות כ"ב ח') "על כל דבר פשע על שור על חמור על שה" וגו', הקדים שור לחמור. אך בפסוק לאחריו כתיב להיפך "כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה" וגו', הקדים חמור לשור. מה הביאור בזה.
תשובה: כתבתי בזה בטעמא דקרא^{שצט}.

שצז. אם היה אחד אצל הכותל המערבי בזמן שהיה פטור מלקרוע, וכגון בשבת ויו"ט, ושוב הלך שם בתוך ל' יום, האם צריך לקרוע אז או לא?^י.
תשובה: כמדומה שפטור^{חא}.

שצח. במ"ש מרן החזו"א בקונטרס י"ח שעות, שכל הראשונים ס"ל כשיטת בעל המאור ואין מחלוקת במקום קו התאריך, יש לתמוה, דהא בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' ע"ו) כתוב להדיא דיש בזה מחלוקת ראשונים – הכוזרי והיסוד עולם, והחזו"א לא הזכירו כלל, וזה מפורש דלא כהחזו"א, וצע"ג.
תשובה: החזו"א כ' דהיסו"ע והכוזרי לא חלקו על זה.

שצט. וז"ל רבינו זל"ל שם: "כי יתן איש וגו' חמור או שור. נשומר חנם ונאצדה ונכל מקום הקדים שור לחמור, ורק נשומר שכן הקדים חמור לשור. ונראה לפי המצואר נב"ק ס"ג א' דמשור לא הוי ידעינן חמור, דהו"א קרב לגבי מוצא אין וכו', ולהכי בכל מקום שצא להשמיענו חיוז, כגון נש"ח שצא להשמיענו חיוזי פשיעה, וכן בכל מקום הקדים שור, ולא זו אף זו חמור, אכל נשומר שכן שצא להשמיענן פטורא דאונסין, לכך הקדים חמור ואפי' שור, דדרך התורה לכמוצ בכל מקום לא זו אף זו, כמ"ש בנזחים קי"ט א", עכ"ל. ועיין בס' חמת ליעקב שהרגיש בזה, ונשאר בל"ע.

ת. ובחמת יש אומרים שתיכף צמוצאי שבת נריך הוא לקרוע, עיין שו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א סי' קפ"ה), וכן הוצא בספר 'הרצ מצריסק' (ח"צ עמ' 21), שדעת הגרי"ז הייתה שצריך לקרוע צמוצאי שבת. וא"כ אין מקום לכל ספק זה. אולם עיין בעמק ברכה (אנינות ואבילות אות ו'). וגם רבינו זל"ל השיב לשואל (מועדי הגר"ח תשובה שע"ד עמ' קס"ג), שאין נריך.

תא. וכן מנדד נשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' עג ד"ה והנה בליקוט), וכן הורה הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג עמ' תל"ז-תל"ח, הערות מועד קטן כ':). וכן כתב בעמק ברכה (שס). אולם נשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' נ"ב אות ד) פשיטא ליה, שצריך לקרוע בראיה שניה אף אם היא צמוצא ל'.

שצט. איתא בירושלמי (דמאי פ"א ה"ג) דאם לא ביזה איש מישראל מימיו ראוי שיעשה לו נס, ונשאלתי מהו אם עשה תשובה האם מהני או לא. תשובה: אולי.

ת. מה היו הסימנים שמסר יעקב אבינו לרחל. תשובה: מבואר בזהר^{תב}.

תא. בענין הי"ח דבר שהובא בירושלמי (שבת פ"א ה"ד), שהיו תלמידי בית שמאי הורגין בתלמידי בית הלל, כדי שלא יעלו בעלייה וירבו על בית שמאי, ע"כ. [והובא בביאור של הדר"ג (שליט"א) [וצ"ל] עמ' כ"ח]. והדבר תמוה לכאורה, דמאחר שגזירות הללו באו מתוך כפיה ואונס מיתה ממש, הרי היו יכולים בית הלל לומר דאינם רוצים לקבלם, ואין לך מודעא רבה גדולה מזו, וא"כ אמאי נתקבלו בכלל ישראל^{תג}, וצע"ג. תשובה: הם איימו שיהרגו אבל ח"ו שכיונו באמת^{תד} (ולא הי' אונס ממש).

תב. כתב הכס"מ (אבות הטומאה פ"ו הט"ז) וז"ל: "שאיין הטמא נטהר אלא בעלייתו מהמקוה לא בעודו בתוך המקוה", עכ"ל. והסתפקנו אם הכוונה

תב. זכמה ספרים הוצא כן, שצוהר מצוהר הסימנים שמסר יעקב לרחל. אך הגה"צ רצי שריה דבילצקי זצ"ל העיר, שלא מנא כן צוהר. וצפי' הריצ"א וצדעת זקנים צפ' וינא כתבו, שהסימנים הם נדה חלה והדלקת הנר. וצפ' חסד לאצרהם לזקנו של החיד"א (עין הקורא נהר סא) הביא, שהסימנים היו, שקודם הזיווג חגע האשה בצוהן רגלו הימנית וצוהן ידו הימנית וצתנוך אזנו הימנית, והוא סגולה להצריח ולסלק ממנו כח הסט"א המעורר את האדם לתאוה שלא לשם שמים.

תג. לכאורה זו היא טענת רצי מנא בירושלמי שם: "א"ר מנא לא מסתצרא דלא הואיל והיא אונס בטל", ע"כ. וציאר הפני משה: "אלא מפני שצאונס קיבלו עליהם הלכך אם לאחר זמן נראה לאיזה צ"ד לצטל בטל הוא שהרי מתחלה לא הסכימו צ"ה להם אלא ע"י אונס".

תד. בקרבן העדה שם כתב, וז"ל: "והיו הורגין בתלמידי הלל - אילו היו רוצין לעלות, אבל ח"ו לא הרגו אותן, נ"ל". עכ"ל. וכעין זה כתב צהגהות יעז"ץ על פסקי חוס' צריש מסכת מגילה, וז"ל: "ח"ו לומר כן, אלא שנענו חרב צבית המדרש ואמרו וכו'", עכ"ל.

קסח הליכות שונות חיים

ב'עלייתו' לראשו ורוב גופו, או אפילו אם הוציא ידו או אצבעו חוץ למקוה דחשיב נמי 'עלייה' וטהור, וצ"ע^{יח}.
תשובה: כבר הק' על הר"מ הרבה קושיות.

תג. נשאלתי ממי שקיבל קללה מאחר, מה יעשה המתקלל עכשיו כדי שלא ינזק מן הקללה ח"ו.
תשובה: יבקש שימחול לו.

תד. כשלומד עם בנו הקטן או רב הלומד עם תלמידיו הקטנים את המשנה בסוף מס' יומא "יום הכפורים אסור באכילה וכו' ובתשמיש המטה", איך צריך לפרש להם "תשמיש המטה".
תשובה: אם שואל יאמר לו כשתגדל תבין.

תה. האם הכלל של 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'^{יח} אמור גם במחלוקת הראשונים, וכגון במחלוקת הרמב"ם והראב"ד, או אמור הוא רק בפלוגתא בחז"ל.
תשובה: לא שמענו^{יח}.

תה. בשו"ת תורת מרדכי (רבינוצין, סי' קל"ו אות ג') כתב, "שגם אם הוציא רק משהו נטהר". ולשון האור שמח (משכב ומושכ פ"ב הכ"ב) הוא 'רק כיון שהגציה ראשו מן המים נטהר', הרי הא מיהא פשוט דאין צריך ראשו ורובו. אולם צפרי יצחק (ח"ב סי' ל"ה ד"ה ועוד נ"ל) כתב: "ולא נטהר עד שיעלה מן המים לכל הפחות ראשו ורובו, אבל צמה שהושיט ידיו עדיין לא נטהר", עכ"ל. וכן הוא דדצר אצרהם (ח"ב חוכן עניינים סי' ט"ו אות ז'). אך להלן (ח"ג סי' י"ט) כותב דדצר אצרהם, שהוא חוזר בו ממש"כ בחוכן עניינים דצריך עליית ראשו ורובו, אלא סגי בכל עלייה המצטלת את 'ציאת כולו'. ועיין פרדס יוסף (ויקרא י"ד ח').

תו. עירובין (דף י"ג:). ועיין ברש"י (כתובות נ"ו. ד"ה הא קמ"ל).

תז. ואמנם מצינו בספרים רבים שהשתמשו בלשון זה של 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים' גם לגבי מחלוקת הראשונים, עיין בשו"ת הרי"ד (סי' ס"ב), מגדל עוז (עבודה זרה פ"ג הי"א), אצרבנאל (בראשית ה), ראצ"ה (סי' תקכ"ה), שו"ת הריב"ש (סי' תק"ה). ועיין עוד בשו"ת מן השמים ששאל על המחלוקת הראשונים בסדר פרשיות התפילין, והשיבו לו מן שמיא: "אלו ואלו דברי אלוקים חיים".

תו. האם שרי לאדם לחקור לדעת האם העובר שבמעי אשתו הוא זכר או נקבה, או נכון יותר שלא לדעת עד הלידה ממש.
תשובה: אין ראוי^{חח}.

תז. אם יש איסור צער בעלי חיים בדגים, דהיינו אם הוציא את הדג מן המים כדי לאוכלו, האם צריך להרגו מיד כדי שלא יצטער, או מותר להניחו עד שימות מעצמו.
תשובה: דגים הרי הם ככל בעלי חיים^{טט}.

תח. בספר שאלת רב (עמ' ס"ג) נשאל כעין זה רבינו הגר"ח ז"ל, ח"ל השואל: "בנדיקות בהריון יש סוג בדיקה שרופא המטפל רואה אם העובר הוא זכר או נקבה, האם יש קפידה שלא לשאול על זה". והשיב: "עיי' קהלת רבה פ"א סימן ה'", ע"כ. וז"ל המדרש שם [וכן הוא במדרש רבה פ' תולדות פרשה ס"ה]: "תני שבעה דברים מכוסים מצני אדם ואלו הן, יום המיתה, ויום הנחמה, ועומק הדין, ואין אדם יודע כמה הוא משתכר, ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו, ואין אדם יודע מה צעירה של אשה וכו'", ע"כ. [ועיי' פסחים (נ"ד:)] ושם ליתא הא דאין יודע מה צעירה של אשה, ועיי' שם בהגהות חכמ"ש למהרש"ל. ופי' ציפה תואר, שהכל הוא לטובת האדם, וז"ל: "ואם ידע מה צטון האשה אז יטערו האז והאם בימי הריונה אם תתעבר בוולד שלא כרצונם, וגם אם ידעו מראש כי היא הרה ללדת זכר אשר זה חפצם, אז תקטן השמחה בלדתה ולא יהיה גמול על החצלי לידה", עכ"ל. ועיי' עוד בעץ יוסף שם.

ט. ואולם בס' יד יהודה (יו"ד סי' י"ג ס"א) כתב על דברי הרמ"א (שם) "בהמה חיה ועוף טעונין שחיטה, דגים וחגבים אין טעונין שחיטה. הגה: ומותר לאוכלם מתיא או לחמוך מהם אבר ולאכלו", וז"ל: "יש לעיי' דכולם כתבו דמותר לחמוך ממנו אבר, אמאי לא חששו לצער בע"ח שהוא דאורייתא וכו'. וצוודאי חתיכת אבר הוא יותר נער מאשר ימית אותו, ואמאי נחיר זה. על כן נ"ל דאין חוששין לצער בע"ח אלא ב'נפש' שחששה תורה על נפשו, ואסרה לאכול אבר מן החי מפני שנפשו עוד בו, כמו כן חששה התורה שלא לצער נפש זה, אבל בדגים וחגבים שלא חששה התורה על נפשם, והחירה לאכלן בעודן חי, כמו כן לא שייך נער בע"ח בו, ולא מלאמי עדיין לאחד שהרגיש בזה", עכ"ל. בשו"ת שאלת יעב"ץ (ח"א סי' ק"י) כתב, שרק באותם בע"ח שהם בני מלאכה יש איסור זה, ע"ש. ולכאורה דגים לא חשיבי בני מלאכה, וא"כ אין בהם איסור נער בע"ח [ואמנם לעיל (סי' י"ז) כתב, שגם דגים חשיבי בני מלאכה]. וראה עוד בזה בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' רט"ו, ח"ב סי' ת"ל) ובהליכות חיים (ח"ב, תשובה ת"ט).

תח. כתוב בשפתי חכמים (ר"פ ויחי, פמ"ז פסוק ל"א) דיש חודש בשנה שהשועל הוא מלך החיות, באיזה חודש הוא זה, ואיפה נמצא דבר זה?
תשובה: אין ידוע לי.

ט. כתב הרא"ש בתשובה^{ח"א}, דזמן י"ג שנים לבן לגדלות וי"ב לבת הוי הלכה למשה מסיני, והובא בתוס' חדשים (אבות פ"ה מכ"א). אכן בפסקי הרא"ש בפ"ק דיבמות (סי' ז') הביא, דבנים הם כסימנים, כלומר דקטנה שילדה כנערה שהביאה סימנים, עכ"ד^{ח"ב}. ושמע מינה דאפילו קודם י"ב שנים נעשית גדולה, והובא בבית שמואל (אבה"ע סי' קנ"ה ס"ק י"ח). ולכאורה זהו דלא כמש"כ בתשובה הנ"ל דבעינן י"ב שנים לבת מהלכה למשה מסיני, וצע"ג.
תשובה: חוץ מלידה.

תי. לפירוש רש"י באבות הנ"ל דילפינן בן י"ג למצוות מדכתיב איש גבי לוי שהיה אז בן י"ג שנה. וצ"ע לכאורה, דא"כ מגיל דבת נעשית גדולה כשהיא י"ב שנה.^{ח"ג}

חי. מקור הדברים הוא בתוספות השלם על התורה (בראשית שם אות י"ב), וז"ל: "אין לך חיה ערמומי יותר משועל, ואעפ"כ כשהגיע זמנו להיות מלך - משתחויס לו שאר החיות, כי יש חודש אחד שהוא מלך, וג"כ לשאר החיות, כי יש לכל אחד חדש שימלוך", עכ"ל.

ח"א. כלל ט"ז סי' א'. ועיין עוד בדברי הרא"ש שהוצאו בשט"מ (ערכין ל"א:).
ח"ב. וכתב בספר רביד זהב צריש פר' וישלח (פרשה ל"ד) דאף דרש"י כתב טעם אחר לחיוב י"ג שנים מ"מ עדיין נריכס אנו לדברי הרא"ש דמנין אנו יודעים דהצת נעשית גדולה בת י"ב שנים.

ח"ג. וטעם נוסף על פי רש"י הוצא בתורה תמימה (במדבר פרק ל' פסוק ד' אות מא) ע"פ המבואר (בכתובות נ.) לענין חינוך הילדים בתענית שהילד מתחנך בחוץ שנת הי"ג והמינוקת בחוץ שנת הי"ב ופירש רש"י (שם) "שהמינוקת ממחרת להציא כח מפני שאינה מתשמת כחה בלימוד התורה" - וידוע שבהתחזקות כוחות הגוף מתחזקים גם כוחות הנפש דהיינו צינה ושכל, עכ"ד. ויש שרצו לומר על פי הגמ' (נדה מו.) האומרת שקטנה שהגיעה לכלל שנותיה אינה נריכה צדיקה חזקה הציאה סימנים ועל פי זה ביארו שצדק כלל בגיל י"ב שנים אז מציאה שני שערות.

תשובה: סברא היא מקדמת שנה. תיד

תיא. אשה שהיתה אלמנה ואח"כ נשאת לאיש אחר, האם היא עדיין אלמנה לענין הלאו של "כל אלמנה לא תענון" (שמות כ"ב כ"א), או מאחר שעכשיו יש לה בעל אינה עוד בכלל דין אלמנה [ומיהו אם נתגרשה מן הבעל השני, אז היא בודאי בכלל אלמנה, כדתנן במכות י"ג:].
תשובה: עיין רמב"ם סוף פ"ו מדעות^{תטו}, וה"נ דכוותה.

תיב. שאלתי להדר"ג (שליט"א) [זצ"ל], האם אלמנה שנשאת לבעל שני, אם היא עדיין אלמנה לענין הלאו של "כל אלמנה לא תענון" (שמות כ"ב כ"א). והשיב וז"ל: "עיין רמב"ם סוף פ"ו מדעות, וה"נ דכוותה", עכ"ל. אמנם לא הבנתי מה הכריח משם, ואני מבקש שיבאר כוונתו בזה.
תשובה: שאינה בדין אלמנה^{תטו}.

תיד. ונחלקו צענין זה הראשונים, יש אומרים דלא אמרו 'צנים כסימנים' אלא לצת י"צ שנים ואילך שלא הציחה סימנים, דלא הצנים הם הסימנים.
תטו. ראה בהערה הצאה.

תטז. וז"ל הרמב"ם שם: "ועד אימתי נקראים יתומים לענין זה, עד שלא יהיו צריכין לאדם גדול להסמך עליו ולאמנן ולהטפל בהן אלא יהיה עושה כל צרכי עצמו לעצמו כשאר כל הגדולים", עכ"ל.

צענין זה ציינו לדברי המהרי"ל (סוף הספר, ליקוטים א' א'), שכשהיה מדבר לאשתו היה מכבדה בדבריו כאילו הוא מדבר עם רבים, משום שאלמנה נשאה. וכן כתב רבי אברהם פלאג'י בס' 'אברהם אנוכי' עה"פ (ישעיה א' כ"ג) "יחוס לא ישפטו וריב אלמנה לא יבוא אליהם". ועיין בשו"ת שצט הקהתי (ח"א סי' שצ"ט).
ור' מיכל שורקין בספרו 'מגד גבעות עולם' (עמ' ז"ד) כותב בזה: שאלתי את הגר"מ (פיינשטיין) זצ"ל, אם יש עדיין איסור של עינוי אלמנה גם כשכבר נתחתנה בזוג שני, האם היא עדיין בכלל אלמנה לענין עינוי. והשיבני, ראה מגמ' אין לי בדין זה, אבל מעשה אני יודע שכשנחתלמן הגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל מקובנא מאשתו הראשונה, ודיברו לו שידוך מאשה אלמנה לזיווג שני, אמר אז שהוא חושש מהאיסור של אלמנה לא תענון, משמע דהאיסור לא פקע, ע"כ. ועיין עוד בכגון דא, בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' פ"ח), לענין הלאו של 'לא תחבול בגד אלמנה'.

תיג. נשאלתי מר' אברהם וואלפסאן זצ"ל, מי שאינו נהנה ממעדנים בימי החול, אם רשאי לאכול בימי החול ממה שנשאר מסעודות מצוה וכדומה, או לא.

תשובה: מותר.

תיד. למה לא זכתה מרים הנביאה להכנס לארץ ישראל ביחד עם שאר נשים צדקניות, וצע"ג. האם כתוב בזה באיזה מקום.
תשובה: כתוב ^{ח"י} בשביל מי מריבה, וצ"ע ^{ח"י}.

תטו. שאלתי את הדר"ג (שליט"א) [זצ"ל], למה לא נכנסה מרים לארץ ישראל, והשיב וז"ל: "כתוב בשביל מי מריבה, וצ"ע". עכ"ל. וכוונתו לכאורה דטעם זה לא שייך אצל מרים מאחר שלא חטאה במי מריבה. אכן לענ"ד אפשר ליישב, ע"פ מה ששמעתי שלא זכתה מרים להכנס לארץ ישראל, מחמת כבוד אחיה הגדולים שלא נכנסו, דידע השי"ת שהיה ניחא לה שלא תכנס בלא אחיה כדי שלא יהא פגם בכבודם. ע"כ שמעתי. ולפי זה יוצא דהטעם של מי מריבה שייך גם למרים, כיון שעל ידי חטא זה גם היא לא נכנסה לארץ ישראל, וע"ד שכתבנו. האם יתכן לומר כזה בביאור הך מילתא או לא.
תשובה: אולי.

תי. כן איתא במדרש רבה (ויקרא פ' ל"א אות ד') ונפרי (פ' ואחחנן פסקא כ"ו): "הקדוש צרוך הוא מזכיר צמורתו שלשה פעמים 'מי מריבה', כלומר כאן הרגתי את משה, כאן הרגתי את אהרן, כאן הרגתי את מרים", ע"כ.
תי. צ"טעמא דקרא' הציא רבינו הגר"ח זצ"ל לתמוה על זה: "והקשה ציפ"ת, הרי מרים מתה קודם מעשה דמי מריבה, כמפורש צמורה. ונראה שאין הכוונה שמרים מתה עבור מי מריבה, רק הכוונה שצמורתו מקום, דהיינו בקדש, מתו ג' נציאים, ולכך הזכיר המקום ג"פ", עכ"ל. וכן כתב צפירוש המיוחס להראצ"ד על הספרי. ועוד כתב לבאר, וז"ל: "אי נמי הקצ"ה יתבאר מגיד מראשית אחרית, ומפני שלא היו עמידים משה ואהרן ליכנס לארץ, משום כך מתה מרים, שלא היה לה שצח שחכנס היא בלא אחיה, נמצא כאלו מתה מרים על ענין מי מריבה", עכ"ל. וציפ"ת וצמגן אברהם בהגהות 'זית רענן' (פ' ואחחנן) כתבו, דאפשר ואין מוקדם ומאוחר צמורה, ומעשה מרים היה אחר כך.

תטז. רש"י כתב בפ' ברכה (דברים ל"ג-ח') בפסוק תריבהו על מי מריבה, וז"ל: "אם משה אמר (במדבר כ"י) שמעו נא המורים, אהרן ומרים מה עשו", עכ"ל. ותמוה דכתוב בפ' חקת (שם פסוק י"ב) "יען לא האמנתם בי" וגו', ועוד כתוב שם (פסוק כ"ד) "יאסף אהרן אל עמיו כי לא יבא אל הארץ וגו' על אשר מריתם את פי למי מריבה".
תשובה: שלא מיחה.

תיז. נשאלתי ע"ד ספרים כגון יוסיפון ותולדות גדולי ישראל שביסודם מותר להכניסם לביה"כ, אך יש כמה מקומות שהמו"ל העיר מדברי הגמ' וחז"ל, האם משו"ה שוב אסור להסתכל בהם בביה"כ, או אפשר שמותר אם ידלג במקום שנזכרים דברי תורה כיון שאין זה עיקר הספר, מה דעתו בזה.
תשובה: חלילה.

תיח. אמאי מותר ללמוד ביוסיפון, כמבואר במשנה ברורה (סי' ש"ז ס"ק נ"ח), הא אית ביה דברים הסותרים דברי חז"ל, וגם עושה טיטוס לצדיק, וא"כ הוי לכאורה בכלל 'אל תשכון באהלך עולה' (איוב י"א-י"ד) ת"ט, וגם אסור ללמוד בו, מה דעתו בזה.
תשובה: אין שום סתירה תכ.

תיט. בקובץ אגרות של החזו"א (ח"א סי' ר"ו) מסיים בענין שנות בית שני, "בטוח מדברי חז"ל וכו', ואשרי מי שלא קרא בספרים החיצונים, כי אם בתורת ה' וגו'", עכ"ל. ונשאלתי אם כוונתו גם לספר יוסיפון [שתלוי בגירסאות שם במנין הבית], וש"מ דסבירא ליה שלא יסתכל בו, או לא כיון ליוסיפון.
תשובה: מותר לקרות בו. תכא

תיט. עיין כתובות (י"ט).
תכ. וז"ל ארחות רבנו (ח"א מהדו"ח עמ' ש"ח): "הגרמ"ק צ"ס הר"ר לייז שומט וז"ל, שמרן החזו"א זלוק"ל הקפיד על אחד שאמר לו שהיוסיפון היה נוטה לזדוקים, שח"ו לומר כן, אלא היה ירא השם מאחר שרש"י ותוס' מציאים אותו", עכ"ל.
תכא. כן כתב הב"ח (או"ח סי' ש"ו) לענין שבת. ויש לומר דצ"ע כ"ה הוא הדין לענין יום חול. וכ"כ צספר מור וקניעה (פרק ח-ט).